LJUBLJANSKI VRT

Glasilo Sadjarskega in vrtnarskega društva v Ljubljani

Številka 1 Letnik I

April 2020

UVODNIK

Spoštovani člani in tudi tisti, ki naključno berete te vrstice,

upam, da ste vsi zdravi in pomladansko aktivni in že na vaših vrtovih. V letošnjem letu nam jo je namreč zagodel virus, ki nas je zaprl v stanovanja in hiše. Ta čas izolacije smo s pridom izkoristili in okvirno uredili glasilo, ki bo z vašo pomočjo od sedaj naprej stalnica v našem Društvu. Pred vami so uvodne besede k prvi izdaji in upam, da so glasniki prijetnejšim dnem.

V glasilu povzemamo dejavnosti v društvu. Letošnje leto se je za člane našega Društva zanimivo obrnilo. Predavanja in prikaze rezi smo še uspešno izpeljali, pomladanske dogodke pa začasno prestavili. Tako kot narava, ne oziraje na ustavljen čas, še vedno bujno dehti in kar kliče k naši pozornosti, tudi mi nekatere dogodke spreminjamo v malo manj pričakovano obliko.

Glavno poslanstvo Društva – je širjenje znanja. V glasilu najdete nekaj vrtnarskih nasvetov in novih idej za okrasni del vrta. V mesecu aprilu so nas iz Drevesnice Zakotnik prijetno presenetili in vsakemu članu podarili sadno sadiko. V nadaljevanju smo bolj podrobno opisali, kako sadiko posaditi in kako za njo skrbeti v prvih parih letih. Vse skupaj smo začinili še z ljudsko dediščino in opisom našega lanskega obiska Botaničnega vrta v Ljubljani, ki smo ga ravno v teh dneh nameravali spet obiskati.

Na koncu vas lepo vabim, k aktivnemu sodelovanju priprave glasila. Zadnje strani namreč namenimo vašim utrinkom in sporočilom, dobrodošle so ideje glede tematik, strokovnih vsebin, zelo zaželeni pa so tudi lepi spomini in anekdote iz življenja našega Društva v pisni ali slikovni obliki. Le tako ta ne bo prva in edina številka

Zelo pazite nase, pa se kmalu srečamo.

Matejka Podlogar, predsednica Društva

Bučke, buče in kumare, dolgčas ali novi izzivi?

Buče, bučke, kumare, sestre, ki spadajo v isto botanično družino, družino bučnic, so toplotno zahtevne rastline. Pestrost sort je tako velika, da je res škoda, če iz leta v leto ostajamo pri istih. Okusi so podobni, oblike in barve pa popestrijo naše kuharske dosežke. Če jim najdemo primerno lego in tla obogatimo s hranili, bodo krasno uspevale in obilno rodile.

Zimske buče.

Ne prehitevajte

Ker marsikateri vrtni centri že v začetku aprila napolnijo svoje police tudi s temi rastlinami, si ne morem kaj, da ne bi ponovno opozorila, da njihov čas še ni prišel. Ne sredi aprila in ne konec aprila. Ledeni možje šele prihajajo, pa ne samo to, vremenske razmere letos nam ne delajo nobene usluge. Tla se sproti tako kot se ogrejejo, z nenadnimi ohladitvami tudi ohlajajo. Mlade rastline pa za dober zagon potrebujejo topla tla. Le tako se bodo sadike dobro vrasle, razvile močan koreninski sistem. Kasneje bodo zato tudi krepkejše in bolj odporne na bolezni in škodljivce. V hladna

tla posajene rastline, pa bodo dobesedno stagnirale, izgubljale energijo za preživetje. Kasneje se boste zaradi tega morali z njimi ukvarjati veliko več, kot bi se sicer. Torej, s presajanjem sadik na prosto počakajte do sredine maja.

Neposredne setve na grede

Če jih sejemo neposredno na grede, lahko to storimo v začetku maja. Seme pred setvijo namočimo v ohlajen kamiličen ali žajbljev čaj, vsaj za 15 minut, lahko pa tudi čez noč.

Pri bučkah, bučah in kumarah uživamo plodove. Če se držimo luninega setvenega koledarja, torej za setev in presajanje izberemo dan ugoden za plod.

Lega in gnojenje

Bučke, buče in kumare potrebujejo veliko hranil, zato gredice, kjer bodo rasle naslednjih nekaj mesecev, dobro pognojimo. Sicer pa lahko ob presajanju v jamico dodamo tri pesti komposta ali dve pesti dobro uležanega hlevskega gnoja.

Pestrost sort bučk navdušuje

Bučk je ogromno sort. Za manjše vrtove izberite tiste, ki rastejo rozetasto. Te ne zavzamejo na gredi več prostora kot za krog premera 80 cm. Izberite tudi kakšno malo drugačno sorto. Najpogostejše na naših vrtovih so podolgovate s temno zeleno lupino in svetlozelene s temnimi prižami. Bučke pa so lahko tudi rumene (Soleil), temno zelene s svetlimi prižami (Green Tiger), rumene z belimi prižami (Marrow Sunbeam).

So namesto podolgovate okrogle (rumena One Ball, zelena Baseball svetlo zelena s prižami Geodi), ali pa imajo plodovi obliko rože – to so bučke patišonke. Okroglo obliko plodu lahko s pridom izkoristite za kulinarične umetnije. Po okusu po so si te sorte več ali manj zelo blizu.

Bučka Soleil.

Bučka One Ball.

Pozabljene buče

Nikar ne pozabite na njih, saj so nadvse pomembna sestavina jesensko – zimskih jedilnikov.

Buče se razraščajo z vrežami, dolgimi poganjki, ki lahko, če nismo previdni, hitro prerastejo grede in potke. Če imamo majhen vrt, jih lahko napeljemo na močno mrežasto oporo. Ta naj ne stoji navpično ampak jo nagnite za 40 stopinj in dobro podprite in utrdite.

In tudi te v sortah, ki se med seboj razlikujejo po velikosti in barvi plodov, ne zaostajajo za bučkami. Naj omenim samo nekaj meni ljubih sort: Festival, Sweet Dumpling, Dolga iz Neaplja, Butternut Waldham, Dolga iz Nice, Red Kuri, Hokaido, Muscade de Provence.

Kumare niso samo zelene

Kumare niso samo zelene solatne in male za vlaganje. Dolge temno zelene brez semen, kratke debele temno zelene ali svetlo zelene, majhne skoraj bele, in tiste meni tako ljube tipa kristalno jabolko, ki so okrogle kot jabolko, notranjost pa je polna sočnih semen.

Kumare prav tako speljite na mrežaste opore. Na začetku rasti poganjkom pomagajte in jih usmerjajte med mrežo. Jaz si oporo za kumare vsako leto spletem iz vrbovih vej. Taka mi je najlepša in ni mi škoda časa za njo.

Pletena opora za kumare.

Mehiška kumara (Melothria scabra) *ni v botaničnem sorodstvu s kumaro, pa vendar njen plod po okusu spominja nanjo, po videzu pa na zelo pomanjšano lubenico. Radodarnost te rastline je neizmerna. Ljubke plodove boste lahko zobali vse do prve slane. Odlični so tudi vloženi v kis. Seme kumar posejemo v lončke sredi aprila in sredi maja presajamo sadike na prosto.*

Kumara kristalno jabolko.

Mehiška kumara.

Napisala in fotografije: Jerneja Jošar, http://www.cvetlicna.si/

Lepe tudi brez cvetja

Kaj je lepšega kot pogled na oblačke cvetov v prečudovitih barvah mavrice. Kaj pa prej in potem? Le malo je trajnic, ki so odete v ta čudež narave tekom cele sezone. Vse večkrat je možno prebrati in slišati, da je v vrt potrebno vnesti zanimive teksture in barvno raznolikost listov, pestrost pa ustvarjati tudi z različnimi silhuetami rastlin samih. Ker pa je svet trajnic zelo raznolik in velik, lahko z malce razmisleka izberemo take, ki bodo izpolnjevale kar največ tistega, kar si želimo od idealne okrasne rastline. Tako je tudi lažje doseči že zelo znano pravilo manj je več, saj je za podoben ali še boljši učinek potrebno manjše število vrst in sort.

Veliko telohov gredice krasi vse leto z lepimi zimzelenimi listi.

Raznolikost listov je adut zelnatih trajnic.

Svet krvomočnic je že zelo poznan, a žal mnogokrat odigrajo vlogo samo cvetovi. Z opazovanjem je možno kaj hitro ugotoviti, da nekatere tvorijo zelo lepe in dokaj kompaktne blazine listov. Dve izmed takih sta zagotovo *Geranium renardii* in korenikasta krvomočnica *G. macrorrhizum*. Ko odcvetita, v gredi pustita

ogromnim prodnikom podobne oblike in tako ponovno prispevata k zanimivemu izgledu zasaditve. Pravi greh pa bi bilo pozabiti tudi na tiste, ki z različno obarvanim listjem tekom sezone ves čas hlapijo po pozornosti. Poleg izgleda sta pomembni tudi zaradi izredne trpežnosti, saj dobro prenašata vročino, sušo ter slaba tla, pa tudi pojav škodljivcev in bolezni je pri njiju redkost.
Poznane so tudi rdečelistne sorte. Med te zagotovo spadajo sorte travniške krvomočnice *G. pratense* 'Midnight Reiter', 'Dark Reiter' in 'Black Beauty'. Nad različno intenzivno vijoličnordeče obarvanimi, dekorativno deljenimi listi, se maja in junija razpirajo še veliki modrovijolični cvetovi.

Dolgi, suličasti listi bakljastih lilij (*Kniphofia sp.*), perunik, kot je npr. sibirska (*Iris sibirica*), juk (*Yucca sp.*) in maslenic (*Hemerocallis sp.*) bi morali imeti vlogo impozantnih »gejzirjev« zelenila in obogatiti ter razgibati strukturo gredic tudi z navpičnimi ali usločenimi linijami. Seveda pa ena sama vrsta z enim tipom rasti ni učinkovita, zato se ji doda kontrastno obliko listov druge rastline. Družba sivkastih, pokončnih listov bradate perunike (*Iris barbata*) in svetlečih se, zaokroženih listov bergenije (*Bergenia cordifolia*) sploh ne potrebuje cvetov.

Če se bomo odločili za zasaditve teh pokončnih trajnic s kontrastno bergenijo, ji privoščimo dobre vrtne razmere, saj kljub temu, da prenese izredno slabe talne in svetlobne pogoje, v takem zgolj preživi in njene klavrne, redke rasti ne moremo primerjati z gosto nanizanimi bleščečimi listi na sončnih legah z dovolj vlage ter hranil. Včasih smo sadili le rastline s svetlo rožnatimi socvetji, danes pa lahko posežemo po takih, ki imajo temno ciklamno roza cvetove ali celo bele. Ker pa tokrat namenjamo pozornost predvsem listom, naj opozorim na zelo dobro sorto, ki se pozimi ponaša s čudovito pordelimi listi, to je *Bergenia* 'Winterglut'.

Tudi v senci je možno iz trajnic izvleči veliko. Izmed danes že zelo popularnih telohov je možno izbrati precej takih, ki po slavnostni otvoritvi pomladi za seboj pustijo prečudovito oblikovane in obarvane liste. Naj jih naštejem le nekaj: *Helleborus foetidus, H. multifidus, H. orientalis, H. argutifolius, H. lividus*,… Nekateri imajo težavo s črno pegavostjo, glivično okužbo, ki se ob hujših napadih pojavi že zelo zgodaj v sezoni na mladih listih ter cvetnih popkih. Rastline sicer lahko tretiramo s fungicidom, okolju prijaznejši pristop in dokaj uspešen pa je ta, da jeseni porežemo vse okužene liste in jih odnesemo z vrta ali pa jih sežgemo. Podobno vlogo listnega okrasja imajo tudi pljučniki *Pulmonaria sp*., rodgerzije *Rodgersia sp.* ter laški kačniki *Arum italicum*. Pljučniki so precej pestra skupina trajnic, ki ponuja različno obarvane cvetove in liste.

Če stavimo na cvetove, poskrbimo, da izberemo dolgocvetoče sorte.

Na najbolj sončnih delih vrta so nepogrešljive hermelike. Poznane kot jesenske lepotice, a v rokavu imajo celoletnega aduta - obliko rasti. V mislih imam vrste in sorte *Sedum telephium* 'Herbstfreude', *S. spectabille* 'Briliant', *S.* hy. 'Matrona' in mnoge druge. Že ob pogledu na sočne spomladanske poganjke postane jasno, da je rast zelo gosta. Kasneje se predvidevanja uresničijo s

postavnimi »grmički«, ki z zelenimi odtenki umirjajo in hkrati lepšajo okolico vse do jesenskega vrhunca. Pri hermelikah pa ne moremo mimo njihove zimske podobe, saj so ene redkih zelnatih trajnic, ki v olesenelem oz. posušenem stanju lahko popolnoma ohranijo obliko socvetij in vrt krasijo še celo zimo.

Nekatere trajnice so lepe tudi posušene na koncu sezone.

Napisal in fotografije: Matic Sever, http://www.trajnice-carniola.com/

Dušica Kunaver **LJUDSKA DEDIŠČINA**

ČAR RASTLIN – v slovenski ljudski dediščini

V davni dobi je človek častil sveta drevesa in razne rastline ter jih posvečal bogovom. Tudi v naši deželi je vera v čarodejno moč rastlin svojstveni del zgodovine našega ljudstva. Zakladnica slovenskega ljudskega izročila hrani številne rastline s skrivnostno, čarodejno močjo.

Zimzelena rastlina sredi otrple zimske narave daje človeku upanje, da bo kmalu spet pomlad. Od pradavnine so zimzelene rastline predstavljale neko posebno moč, močnejšo kot zima.

Skodelica s kaljenim žitom na božični mizi je tisočletja staro zagotovilo poljedelcu, da je kljub mrzli zimi, v pšeničnem zrnu dovolj življenjske moči za skorajšnjo pomladno rast.

Cvetnonedeljska butara je poleg pomladnega zelenja sestavljena tudi iz zimzelenih rastlin – brinje, bršljan, pušpan, lovor, oljka. Za našega kmeta je bil to »žegnan les«. Zatikal ga je po hiši, hlevu, čebelnjaku, po polju in vinogradu, s prošnjo, da bi to žegnano zelenje prineslo njegovi domačiji zdravje, srečo in dobro letino.

Vsako leto organiziramo prikaz rezi na UL BF in si ogledamo tudi skrivnostno lesko. Foto: Arhiv društva.

V pomladno zelenje in v bršljan oviti zeleni Jurij je podoba pomladnega božanstva, podoba pomladne rasti, zmage pomladi nad zimo, toplote nad mrazom, pomladne svetlobe nad zimsko temo.

Nežna mala marjetica, nabrana v kresni noči, je imela toliko moči, da je odgnala hudo uro. Pred nevihto so naši kmetje posušene marjetice in druge kresne rastline metali na ogenj in tako odganjali nevihto.
Bršljan je pomagal do lepega obraza.
Leska je kazala pot do zaklada… Udarec z leskovo šibo je lahko odčaral v žabo zakleto princesko.
Bezeg je dekletu priskrbel ženina.
Netresk je varoval hišo pred strelo, saj v netresk ne treska. Je rastlina, posvečena poganskemu bogu Perunu, bogu strele. Perun tudi ni metal strel v kozolec, ki ga je varoval kozel, njemu posvečena žival.
Bodeča neža še danes prerokuje vreme.
Arnika še danes celi »ofnane« rane.

Rastline so s svojimi skrivnostnimi čari vedno varovale človeka pred nevarnostmi ter pred zlimi bitji in uroki, ki so povzročali bolezni. Prinašale so zdravje, lepoto, srečo in blaginjo. Znanje o teh starodavnih čarih je vredno ohraniti prihodnjim rodovom.

Napisala: Dušica Kunaver, http://www.kunaver.com/

Drago ODGOVORI NA VPRAŠANJA

Naj obilno rodijo

Ob podarjenih sadikah, se je kar nekaj članov obrnilo na nas z vprašanjem kako pravilno posaditi sadno drevo.

Sadno drevje sadimo od jeseni, ko listje odpade in do pomladi, ko listje začne brsteti. Se pravi od novembra do sredine aprila. Pogoj za uspešno sajenje je, da temperatura zraka in zemlje ne pade pod ničlo (0°C). Primernejše je sajenje jeseni, ker se čez zimo korenin

oprime zemlja in začnejo spomladi normalno rasti. Če je zemlja v času sajenja suha moramo drevesa večkrat zaliti, kar je posebej pomembno spomladi. Rez sadik opravimo spomladi, ne glede na to kdaj jih sadimo.

M9 – je šibko rastoča podlaga, ki vso življenjsko dobo potrebuje oporo. Najprimernejša je za intenzivne nasade, in je prava poslastica za voluharja. Zato jih sadimo v pocinkane žičnate košare. MM106 – je srednje bujno rastoča podlaga, ki rabi oporo le na začetku življenjske dobe. Jablane na podlagi M9 sadimo na razdalji 3,0-3,5 x 1,0-1,2 m, na podlagi MM106 na 4,0 x 2,5-4,0 m.

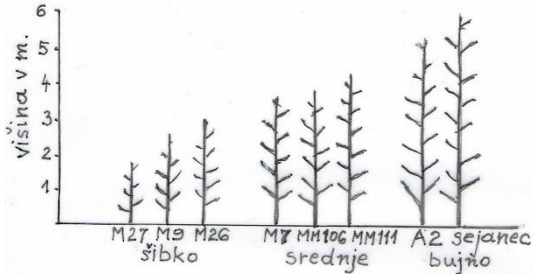

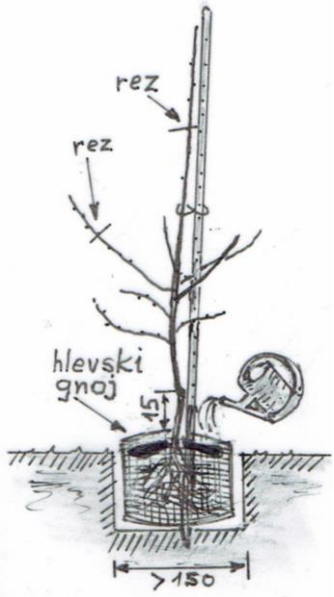

Pred sajenjem, sadike pomočimo v kalež (mešanico kravjeka, vode in ilovnate zemlje). Sadilna jama je 40-60 cm globoka in 1,5 m široka. Izkop naredimo tako, da zgornjo plast (živico) damo na eno stran sadilne jame, spodnjo plast (mrtvico) pa na drugo. Sadilno jamo po izkopu zasujemo tako, da korenine pokrijemo z živico, nato preostanek jame zasujemo z mrtvico, pomešano z NPK-gnojilom. Z mrežo zaščitimo drevo pred voluharjem.

Posebnosti pri sajenju češnje

Mlade češnje (do vstopa dreves v rodnost) režemo spomladi pred brstenjem, starejše pa v glavnem ob ali po končanem obiranju. Prvo leto po sajenju močne predčasne poganjke (daljše od 40 cm) skrajšamo na dolžino 30-40 cm, šibkejše pa na enega do dva brsta. Če je sadika slabše rasti, predčasne poganjke tudi skrajšamo na 1-2 brsta, sicer bo zaostala v rasti. Vrh pri močnejše rastočih sadikah krajšamo na 60-70 cm nad zadnjim predčasnim poganjkom, drugi brst pod vrhom zaradi konkurenčnosti odstranimo.

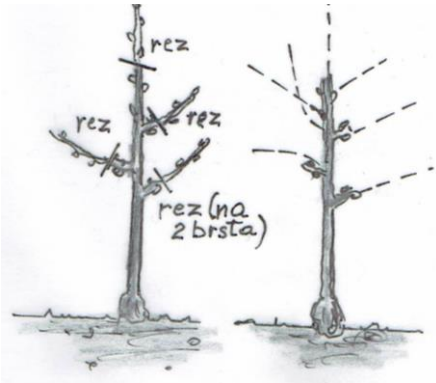

Rez češnje - šibke rasti.

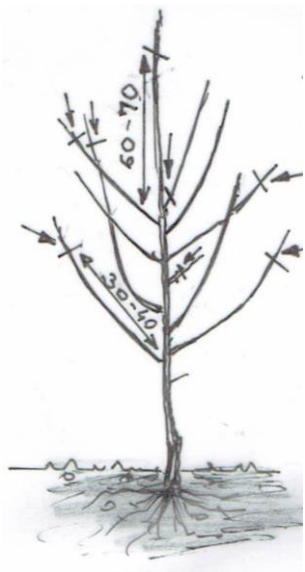

Rez češnje - bujne rasti.

Napisal in narisal: Drago Plasajec, podpredsednik Društva

Botanični vrt Univerze v Ljubljani

Konec oktobra 2019 smo v popoldanskih urah obiskali jasensko obarvan Botanični vrt. To je bil moj prvi dogodek s člani Društva. Navdušilo me je že dejstvo, da bo ogled vodila kar članica UO društva, ki kot prostovoljka dela v Botaničnem vrtu. Bilo je res odlično. Gospa Helena nam je povedala, da Botanični vrt v Ljubljani na današnjem mestu deluje že vse od leta 1810 in ga je v času Ilirskih provinc zasnoval Franc Hladnik. Ustanovljen pa je bil kot Vrt domovinske flore v okviru visoke šole (École Centrale). Danes velja za enega od najstarejših botaničnih vrtov v jugovzhodnem delu Evrope in spada pod okrilje Univerze v Ljubljani. Ogledali smo si različne predstavnike dreves in grmovnic. Skalnjak z rastlinami iz gorskih predelov in Krasa, močvirske in vodne rastline. Mene je še posebej prevzela Marmontova lipa, posajena leta 1810, katere mlajše deblo še vedno raste. Naše popoldansko druženje smo zaključili s čajanko in z mislijo, da si vrt ogledamo tudi spomladi, ko bo navduševal s čudovitimi barvami. Mislim, da letos to ne bo mogoče. Smo pa ob tej priložnosti obudili spomin na ta dogodek.

Skupinska slika med ogledom vrta.

Marmontova lipa.

Napisala in fotografije: Tina Radošević, tajnica Društva

Sadjarsko in vrtnarsko
društvo v Ljubljani

GLASILO SO ZA VAS PRIPRAVILI:
Izdajatelj: Sadjarsko in vrtnarsko društvo v Ljubljani,
Pot k ribniku 20, 1000 Ljubljana
http://sadjar-vrtnar.si/
e-pošta: ljubljanski.vrt@gmail.com

Odgovorna urednica: Matejka Podlogar
Uredniški odbor:
Drago Plasajec, Tina Radošević, Matejka Podlogar

Izdajo glasila je sofinancirala Mestna občina Ljubljana.
Glasilo prejmejo vsi člani Društva, brezplačno.

Slika na naslovnici: Dremljeva hruška, foto: Jožef Grzin